

1917. – S. 62–71.

Hanuš J. Historie příslovných sbírek slovanských a zvláště českých // *Časopis Českého museum.* – 1851. – S. 126–145.

Hanuš J. Literatura příslovnictví slovanského a německého, či předchůdcové Fr. Lad. Čelakovského v “Mudrosloví národu slovanského ve příslovích”. – Praha, 1853. – 147 s.

Heřman M. Josef Dobrovský a české příslovnictví. – Praha, 1968.

Jan Amos Komenský ve světle svých spisů / Přeložil J. Hendrich. – Praha, 1941.

Komenský J. A. Moudrost starých Čechů, za zrcadlo vystavená potomkům / Text k vydání připravil, předmluvou, poznámkami a rejstříkem opatřil František Svejkovský. – 4. vyd. – Praha, 1954.

Novák Jan. V. O slovanských příslovích // Literární listy. – 1891. – R. XII. – Č. 6. – S. 99–102; – Č. 7. – S. 119, 120; – Č. 8. – S. 133–135.

Novák Jan. V. Fr. L. Čelakovský a naše příslovnictví // *Časopis vlasten. spolku muzejního v Olomouci.* – Č. 63, 64. – 1899. – S. 69–74.

Ottův slovník naučný. – Praha, 1903. – D. 20.

Palacký Fr. Pana Smila Flašky z Richenburka sbírka přísloví českých // *Časopis společnosti vlastenského Museum v Čechách.* – R. I. – 1827. – S. 62, 63.

Panorama české literatury (Literární dějiny od počátků do současnosti). – Praha, 1994.

Patočka J. Komeniologické studie: soubor textů o J. A. Komenském. Třetí díl. Nepublikované texty / Svazek připravila k vydání Věra Schifferová. – Praha, 2003.

Svejkovský J. Předmluva k vydání: Komenský J. A. Moudrost starých Čechů: za zrcadlo vystavená potomkům. – 4. vyd. – Praha, 1954.

Štítný Tomáš. Kničky šestery o obecných věcech křesťanských. – V Praze 1852.

Vybrané spisy Jana Amose Komenského. Výbor z pedagog. prací potockých a msterodamských / Přípr. a z lat. přel. Jaromír Kopecký a kol.; Úv. a doslov: Otakar Chlup. – Sv. 2. – 1. vyd. – Praha, 1960.

Zaorálek J. Lidová rčení. – Vyd. 4. – Praha, 2000.

Exploring the old Czech culture, the author of the article addresses to that its layer, where the first shoots of the Czech proverbs and sayings appeared. L. Danylenko considers the chronicles and separate artistic works as the first kind of these word expressions. Lexicographic works which specially consisted as collections of proverbs and sayings belong to the second one.

It is possible to judge about existence of the proverbs, sayings, by-words, sentences in Czech lands in time of bloom of dark ages (14th century) only on the basis of those specimen, which were fixed by the then written language, or those that were saved in memory of people and were borne to labours of more late times.

ФОРМУВАННЯ ЧЕСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ: ЧЕХИ ПІВНІЧНОГО ПРИАЗОВ'Я (60-і роки ХІХ ст. – початок ХХ ст.)

Марина Курінна

Останнім часом у рамках вивчення історії та культури нашої держави посилюється зацікавленість національними меншинами, що мешкають на території України. За даними останнього перепису населення 2001 р. чисельність чеського населення в демографічному списку етнічних груп країни в порівнянні з попередніми даними зменшилася майже на третину (1989 р. – 9122 особи, 2001 р. – 5917 осіб)¹, що пов'язано, з одного боку, з асимілятивними процесами, з іншого, – із рееміграцією частини переселенців до Чехії. З огляду на таку статистику вивчення самобутньої культури чехів України є не просто важливим, а нагаль-

ним завданням української науки, оскільки під впливом різних чинників чеський культурний шар досить швидко зникає.

Історіографію даного питання умовно можна поділити на декілька періодів: перший тривав із кінця 60-х років ХІХ ст. до початку ХХ ст., другий охоплював 20–30-і роки ХХ ст., третій розпочався наприкінці 50-х і тривав до кінця 80-х років ХХ ст., останній період припадає на 90-і роки ХХ ст. і триває донині.

Перші відомості про переселення чехів на територію Криму, а пізніше в Північне Приазов'я з'являються в збірниках Таврійського губернського статистичного комітету “Па-

мятная книга Таврической губернии” (1867) під редакцією К. Ханацького² та “Памятная книжка Таврической губернии” (1889) під редакцією К. Вернера³. В обох книгах надаються цікаві історичні відомості про переселення чехів до Перекопського й Мелітопольського повітів, змальовується загальна картина соціально-економічного становища колоністів на момент виходу видання у світ.

Наприкінці XIX ст. з'являються перші відомості про запис пісенного фольклору чеських переселенців України: у 1897–1899-х роках етнографом В. Мартиновським було зібрано в чеських поселеннях на Волині багато різножанрових чеських народних пісень⁴.

На початку XX ст. в російській науковій літературі з'являються праці, присвячені соціально-економічним та національно-політичним проблемам слов'янських держав, причинам слов'янської еміграції, яка активізувалася з середини XIX ст.; окремою групою в них виділені чехи. Серед авторів: А. Погодін⁵, Т. Флоринський⁶, В. Францев⁷, А. Ритгіх⁸.

У радянський період на початку 20-х років XX ст. в Україні створилися сприятливі умови для розвитку національних культур малих народностей та росту національної самосвідомості. Створена в 1920 р. при Академії Наук республіки Етнографічна комісія, до складу якої входив Кабінет національних меншин, займалася вивченням історії, етнографії, фольклору субетносів України, зокрема чехів. Але з середини 30-х років XX ст. позитивний досвід, накопичений в Україні у сфері міжнаціональних відносин, було занедбано, а процес вільного розвитку національних культур було загнано в жорстко-централізовані бюрократичні рамки. У 40–50-х роках XX ст. традиційний побут та фольклор чеських переселенців продовжують залишатися поза увагою дослідників. Основні причини цієї неухважності були пов'язані з політичним становищем у державі: спочатку Велика Вітчизняна війна, після неї важкі роки розрухи та відродження країни.

Інтерес до народно-поетичної творчості чеських переселенців у чеській та українській науковій літературі зростає на початку 60-х

років XX ст. й активно розвивається до кінця 70-х. Саме в цей період українськими науковцями було проведено етнографічні експедиції в місця найбільш компактного проживання чеського населення в Закарпатській, Житомирській, Рівненській, Вінницькій, Миколаївській, Запорізькій областях. У цей же період у чеському періодичному виданні “*Český lid*” друкуються статті І. Геральдової⁹, В. Гошовського¹⁰, О. Зілінського¹¹, В. Скрипки¹², присвячені вивченню етнографії та фольклору чеських мешканців України.

Особливе місце в історіографії проблеми займають праці В. Наулка, які виходять у світ упродовж 60–80-х років XX ст.: “Етнічний склад населення Української РСР”¹³, “Развитие межэтнических связей на Украине”¹⁴, “Хто і відколи живе в Україні”¹⁵.

Сучасний період вітчизняної історіографії позначений новим підходом до вивчення історії та етнографії чеських меншин в Україні. Цей період позначений уважним вивченням самотності українських чехів, особливостей їх національної культури. Серед авторів цього періоду — В. Наулко¹⁶, В. Житник¹⁷, О. Данильченко¹⁸, М. Рожик¹⁹ та ін. Багато зусиль для дослідження аспектів формування етнічного складу Півдня України, а саме, Північного Приазов'я, доклали співробітники Мелітопольського державного педагогічного університету (МДПУ)²⁰.

Історія еміграції в Чехії бере початок ще в середні віки, коли внаслідок гуситського руху та посилення німецької експансії Чехія стає складовою частиною Габсбургської монархії. Надзвичайне роздібнення господарств і малоземелля прирікали велику частину чеського селянства на голод, змушували шукати заробітку на стороні, займатися промислом та переїздити. Селяни-злидарі йшли в міста; утворювалася значна кількість “мігруючого” населення — мулярів, теслів, музикантів та інших, які відправлялися на заробітки не тільки в промислові центри чеських земель, але навіть і в інші частини Австро-Угорської імперії. Крім того, існувала не менш активна еміграція, із 50-х років XIX ст. спрямована головним

чином у Сполучені Штати Америки, а з 60-х років XIX ст. — у Російську імперію²².

Посиленню еміграції в Російську імперію сприяли як соціально-економічні, так і національно-політичні передумови: малочисельність населення, велика кількість необроблюваних земель на Кримському півострові, ряд пільг у податках та повинностях для новоприбулих емігрантів, заборона на продаж земель полякам-католикам за законами 1864–1865 років. Крім того, чехів приваблювала відносна близькість від батьківщини, спорідненість мов, звичаїв.

Слід зазначити, що царський уряд, з одного боку, був зацікавлений у швидкому освоєнні околиць Російської імперії, а з другого, — не бажав іти на загострення стосунків із Австро-Угорщиною. Він визначив свою позицію стосовно чеської еміграції так: офіційна підтримка чехам не надавалася, але водночас і не чинилося перешкод. Лише в 1870 р., коли еміграція в Російську імперію набула масового характеру, й став помітним позитивний економічний ефект від переселення чехів, вони, подібно до німців-колоністів, одержали ряд пільг: їм почали надавати російське підданство без поліцейських свідоцтв про лояльність та п'ятирічного цензу на проживання; вони довічно звільнялися від рекрутської повинності й на п'ять років — від сплачування казенних податків і повинностей²³.

За таких умов у межах Російської імперії наприкінці XIX ст., за даними загального перепису 1897 р., мешкало понад 50 тис. чехів та словаків. Причому не можна було з упевненістю сказати, що статистичні відомості були повними, бо, крім вихідців із чеських земель та Словаччини, які прийняли російське підданство, постійно мешкала велика кількість чехів та словаків — підданих Австро-Угорщини. Точних даних щодо цього населення не було, за офіційними підрахунками вони входили до загальної рубрики "Іноземних підданих", але за деякими джерелами їх тільки в Україні до 1914 р. було біля 8 тис. Окремими великими поселеннями чехи розселилися на Волині та

Поділлі; їх національні спільноти можна було зустріти в багатьох великих промислових містах, таких як Москва, Київ, Одеса, Харків, Ростов; окремі чеські поселення розміщувалися в найвіддаленіших районах Середньої Азії, Кавказу, Сибіру. На початок 1914 р. у Російській імперії, зокрема в Україні, вже існував, хоча й нечисленний, але заможний прошарок чеських підприємців та землевласників, у чиїх руках була зосереджена значна кількість промислових підприємств, торговельних контор, крамниць, складів, трактирів. Наприклад, в Україні чеські акціонери вже до 1911 р. контролювали найзначнішу на Волині кредитну касу в м. Барятин, а також позикову касу в м. Дубно. У Києві був заснований чесько-словацький кредитний банк з філіями в містах Житомир та Здолбунів; останній став найважливішим фінансовим центром чеської буржуазії в Російській імперії²⁴.

Першим поштовхом до переселення чехів на кримські землі стала звістка, що поширилася по всій Богемії, про виїзд з Криму до Туреччини значної кількості громадян, про наявність вільних земель і потребу в працьовитих людях. Безумовно, чутки були перебільшені, але частина правди в них була. З 1856 по 1862 роки під впливом соціально-економічних та політичних умов з кримського півострова виїхала значна кількість татар²⁵.

Щоб швидше заселити знелюднілий край, уряд відвів під поселення всі землі, що звільнилися після виходу татар й значну долю казенно-оброчних ділянок. Ці землі віддавали безземельним селянам, які мешкали в Криму, переселенцям із внутрішніх губерній Російської імперії, а також іноземним колоністам, що одержували при поселенні певні пільги й вирізнялися як люди працьовиті та спроможні в короткий термін підняти сільськогосподарську культуру в знелюднілому краї.

У Чехії ходило багато чуток про Крим. Вважали, що нібито в Криму багаті поміщики мають великі наділи землі, але не мають робочих рук, тому не тільки запрошують у свої маєтки, але й здають в оренду землю і навіть

дають худобу та всі необхідні знаряддя праці. Деякі переселенці, виїжджаючи до Російської імперії, усвідомлювали, що роблять, але таких було мало. Більшість богемських чехів плакала рожеві мрії: відправитися в Крим, розбагатіти й через три-чотири роки повернутися на батьківщину, дехто планував їхати туди просто шукати щастя.

Перша група емігрантів з північно-східної Чехії — Устецького, Літомишльського, Високомитського округів, яка складалася із 60 сімей, що мали намір потрапити в Крим, відправилася в подорож у серпні 1861 р. Усі родини були завербовані для роботи агентами берлінської фірми Луї Левінсона, який уклав навесні того ж року договір із заможним полтавським поміщиком Львом Кочубеєм про наймання для нього в Німеччині робітників для землеробської праці в родовому маєтку князя — с. Диканька Полтавської губернії²⁶. З самого початку справи Луї Левінсон проявив себе як спритний шахрай. Насамперед він змусив чехів оплачувати дорожні витрати з їх власної кишені, пообіцявши їм, що гроші будуть повернуті після приїзду. В Одесі більшість переселенців, дізнавшись, що далі вони повинні рухатися не в Крим, а в інше місце, відмовилися їхати. Проте, паспорти, всупереч їх бажанню, були відібрані для оформлення віз у Полтавську губернію. Крім того, всупереч контракту, Левінсон доставив князю людей — переважно ремісників, а не хліборобів, тому вже на початку весни 1862 р. у маєтку поміщика залишилося лише десять сімейств чеських хліборобів, інші відправилися в Крим, не побажавши повернутися на батьківщину²⁷.

Загальний переселенський рух із Чехії до Криму посилювався в середині 60-х років XIX ст.

Розраховуючи розбагатіти за короткий термін та повернутися на батьківщину, чехи з самого початку не об'єдналися. Але згодом, згуртувавшись, вони отримали земельні ділянки через Опікунську раду колоністів Півдня Росії в Одесі. Для заселення їм були рекомендовані державні землі Перекопського повіту, що залишився найбільш безлюдним після виходу

з нього татар. До цього часу охочих оселитися в Перекопському повіті було небагато, тому що його степи значилися як безплідні та безводні, на яких сільське господарство могло процвітати з важкими зусиллями та жертвами.

Незважаючи на несприятливі кліматичні умови та труднощі при обробці ґрунту, чехи погодилися оселитися в перекопських степах і зайнятися благоустроєм занедбаних татарських господарств. Перша група чеських переселенців у 1863 р. у складі 70 сімей (145 чоловіків та 157 жінок) розмістилася в залишеному татарами селищі. Татарські будинки потребували ремонту й погано захищали від дощу, але переселенці все одно були задоволені. Криниць було декілька, й вода була переважно якісна. Держава поступово забезпечила чехів необхідним сільгоспінвентарем та худобою, кожній родині виплатила по 175 карбованців. На кожну людину було виділено по 15 десятин землі, передбачалася також її оренда — по 15 коп. за десятину. Трохи пізніше чехи й німці — вихідці з Чехії — разом заснували у Перекопському повіті селища²⁸. В Олександрівці зберігся панський будинок і кам'яні будівлі, в яких упродовж перших декількох років жили чехи. За шість наступних років ці будівлі були розібрані й розділені між сім'ями. У перший рік поселення емігрантам було виділено від держави грошову допомогу, а повітова влада навіть надала необхідну на перший час їжу — жито та овочі.

Загалом господарство чеських переселенців у Перекопському повіті поступово приходило до ладу й могло б надалі зміцнитися, якби не занадто часті неврожаї зернових культур упродовж декількох років, які змушували колоністів неодноразово звертатися до губернської влади з проханням про матеріальну допомогу. Це збільшувало борг чехів перед державою та не дозволяло їм зміцнити своє господарство. Знову колоністи скаржилися на малі земельні ділянки, на те, що в селищах тісно. Після численних клопотань до Опікунської ради іноземних колоністів Півдня Росії за чехами було закріплено казенно-оброчну ділянку № 38 — 20 верст на захід від Мелітополя, для заснування

нової колонії. Ті переселенці, що залишилися в Перекопському повіті, унаслідок виїзду частини колоністів та збільшення земельного наділу, заново переділили поля за кількістю ревізських душ, що за новими розрахунками складало по 30 десятин на одну особу та продовжували зміцнювати свої господарства²⁹.

Переселення кримських чехів з Перекопського повіту до Мелітопольського припало на кінець зими 1869 р. 90 сімей у складі 207 осіб на запряжених собаками візках перебиралися з Криму до Приазов'я. Зима була помірною й добиратися було не складно. Серед перших переселенців були хлібороби Іоанн Пешл, Ян Білий, Йозеф Самек, Франц Едлічка, столяр Франц Каллаусек, чоботар Йозеф Косина, а також Йозеф Халупник, Вацлав Свобода, Ян Кубик, Ян Мартінець та багато інших³⁰.

Як тільки чехи прибули на місце, несподівано вдарили сильні морози, які застали колоністів практично на безлюдній рівнині. Ховалися, хто де знаходив місце: у сіні, бур'яні, багато хто поїхав до найближчих поміщиків, де також зігрівався навколо стогів, інші родини були прийняті в німецьких колоніях, що розміщувалися неподалік. Місцеве українське та російське населення з найближчих сіл допомагало переселенцям одягом, їжею. У квітні, коли морози пом'якшали, чехи відразу почали рити землянки.

Перша серйозна проблема, з якою зіткнулися колоністи, — відсутність на місці поселення водних джерел. Спочатку чехи ходили по воду 12 км від місця власного поселення в с. Шульговку (суч. назва — Новомиколаївка). Щоб перенести побільше води, вони робили дерев'яні барильця, які прив'язували до спини або майстрували для них візки й таким чином перевозили воду. Водночас колоністи копали колодязі. За сприяння уряду було викопано три колодязі: у перших двох вода виявилася непридатною для пиття — солоно-гірка, її відмовлялися пити навіть тварини. Переселенці почали планувати переїзд, але продовжували рити колодязі. Поступово їм вдалося знайти декілька підземних ключів з якісною питною

водою, і згодом у кожному чеському дворі з'явився свій колодязь.

Злидні змусили чехів просити про надбавку землі по 15 десятин на одну особу, як вони мали в Криму. Повітове правління їхню заяву не задовольнило. Однак чехи не відступилися: були відряджені представники чеської громади до Одеси в Опікунську раду іноземних колоністів Півдня Росії, у відомстві якого перебували усі чеські поселення Таврійського краю. Прохання чехів задовольнили: їм було виділено на ревізку душу по 10 десятин землі.

Перші два роки після заснування колонії чеські переселенці обробляли поля вручну, потім поступово почали вдосконалювати агротехнічні засоби. Бажання зорати більше землі сприяло винайденню трьохлемішного знаряддя, яке складалося з чотирикутної рами, на якій закріплювався в косому напрямі дерев'яний брус, що служив для фіксування лемешів. Це поліпшило збір хліба (у всіх колоніях волості, включаючи й с. Чехоград було 2—3 таких машини, місцеві агенти розповсюджували їх через споживчу лавку німецької колонії Ейгенфельд). Особливою увагою користувалися снопов'язалки системи Моссей Гаріса і Корміка. Снопов'язалки давали своїм господарям значну перевагу при сильних зливах під час жнив, коли злаки, зібрані до купи, виявлялися вже не придатними, а зв'язані в снопи, зберігали свою якість. Плуги, віялки, жниварські машини системи Джонстона, Леппа, Вальмана виготовлялися кустарями, переважно німцями; косарні виготовлялися в німецькій колонії Гальбштадт на заводі Франца, а також у Бердянську на заводах Джона Грієвза і Матіоса; тут же виробляли віялки, англо-болгарські плуги, багатолемішні знаряддя Еккерта, солеморізки, сівалки системи Еккерта, сортувалки Клейтона, культиватори, пропашники. Брички купували в німців-колоністів. Майже всі сільгоспмашини чехи купували або в німецьких колоніях, або на ярмарках у Мелітополі, яких було три: на Фоминому тижні, на Петра — 12 липня (за н. ст.); 19 грудня (за н. ст.) За своїм грошовим оборотом усі вони вважалися най-

важливішими ярмарками губернії: цінність привезених на них товарів складала біля 600 тис. рублів, а збут оцінювався близько 400 тис. рублів³¹.

Необхідно зазначити, що в Мелітопольському повіті існувала достатня кількість прокатних станцій, де в разі потреби чеські землевласники могли взяти напрокат агротехнічні засоби, які були відсутні в їхніх господарствах. Прокатні станції були двох типів: головні — солідно обладнані, вони перебували під безпосереднім наглядом агрономів (сівалки Меліхара, Ельворті, чотирикорпусний плуг Еккерта, дискова бронь, борони “Зиг-заг” Фильверті-Дедіна, восьмидюймовий плуг Сакка, кукурудзяна сівалка Лестера, культиватор Венцького, віялка Клейтона і т. ін.); другорядні — зберігалися при кожному показовому полі під наглядом господаря та загальним наглядом дільничного агронома (парк машин трохи менший). Прокатні знаряддя, зазвичай, перевозилися власноруч господарями, які брали їх для користування. Прокатна плата вносилася за такою, встановленою Агротехнічною радою повіту й циркуляром земської управи (коливалася від 50 копійок до 1 рубля в день за окремі машини). До того ж, приазовські чехи, селище котрих належало до п'ятої агротехнічної ділянки Мелітопольського повіту, мали можливість отримати додаткову сільськогосподарську інформацію від дільничного агронома, котрий влаштовував у рамках свого відділу читання й бесіди на різні сільськогосподарські теми. Читання, зазвичай, проходили в будинку місцевого правління. З початку ХХ ст. освітні заходи почали супроводжуватися набором діапозитивів і, крім того, серед слухачів безкоштовно розповсюджувалися листівки, брошури, плакати освітнього характеру. Ті з чеських господарів, які мали бажання наочно й більш детально розібратися в деяких технічних новинках, могли відвідати агротехнічні кабінети (у повіті існували 6 великих та 3 малих) з усім необхідним приладдям, також існувала повітова сільськогосподарська бібліотека.

Завдяки наданню активної допомоги Мелітопольським повітовим Земством чеським колоністам — наділенню родючими чорноземами, організації допоміжних заходів для поліпшення якості сільськогосподарської праці чеські переселенці змогли суттєво покращити результати праці при обробці великих посівних площ. Завдяки введенню сільгоспмашин та можливості збільшення власного парку агротехнічних засобів новими універсальними надбаннями, господарі змогли не тільки полегшити сільську працю, а й отримали можливість проводити її якісно та на великих територіях. На 1915 р. дані про чисельність дворів і кількість населення в с. Чехоград, а також про наявність у поселенні землі й худоби, засвідчували: загальне число дворів — 101, з кількістю населення 587 осіб; кількість землі всіх землевласників селища 3376 дес., за яку сплачували повітовий збір 578 руб. 63 коп.: зручна земля складала — 3355 дес., незручна — 21 дес.³²; середня кількість землі на одного власника — 35,7 дес., крім того 42 господарства мали змогу орендувати земельні ділянки поза селищем. Загальна кількість худоби по селу: 404 робочих коней, 40 — неробочих; 308 корів, 106 лоша до одного року; 172 телят до одного року; 106 телят та бичків більше одного року. Згідно зібраних даних, повітові статисти зазначали, що в середньому на одне чеське селянське господарство припадало 5—6 голів робочої худоби та 2—3 корови. Крім цих даних про заможність середнього селянського господарства засвідчує й така статистика: число господарств, які мали складні агротехнічні знаряддя — 62, однолемішні плуги були в 76 господарствах, букери й скоропашки — у 90, наявність борони по селу — у 135 хазяїв, кінних молотилок — 11, парових молотилок — 3, котків — 149, віялок та фухтелів — 69³³. Пізніше, у 20-х роках ХХ ст., у чеському поселенні було організовано декілька кооперативних підприємств: 1 споживче, 1 молочне, 1 тваринницьке; 1 кузня, 3 млини — 1 тепловий і 2 вітряних. У 1872 р. у чеському поселенні вже функціонувала школа, яка з 1910 р. отримала статус двокласної — з терміном навчання три роки, а з 1914 р. стала чотирикласною з п'ятирічним навчанням³⁴.

У 1898 р. на кошти земства при сільській управі с. Чехоград було відкрито бібліотеку, в каталозі якої на початок ХХ ст. налічувалося 1175 назв книг із кількістю користувачів — 100 осіб³⁵. З Австро-Угорщини виписували словники, підручники, книги чеською мовою, надходили періодичні видання “Ruský čech” та “Čechoslovan”, які друкувалися в Києві. Ще в 1884 р. приазовськими чехами було побудовано костел, який мав дві дзвіниці. На початку 20-х років ХХ ст. у с. Чехоград було побудовано новий костел, що мав пневматичний орган; при костелі було орга-

нізовано хор з учнів місцевої школи. У 20-х роках ХХ ст. в с. Чехоград було побудовано клуб (sal), в якому влаштовували різноманітні заходи, демонстрували “німе” кіно.

Сільськогосподарська діяльність чеських переселенців у Північному Приазов'ї могла б зміцнюватися й надалі, але жовтневі події 1917 р., громадянська війна, згодом більшовицький терор, розкуркулення та виселення, примусова трудова повинність зруйнували цілісну систему економічного й культурного життя чеських мешканців регіону.

¹ Національний склад населення України та його мовні ознаки. За даними Всеукраїнського перепису населення 2001 р. / Державний комітет статистики України. — К., 2003.

² Памятная книга Таврической губернии, изданная Таврическим губернским статистическим комитетом / Сост. под ред. секретаря стат. комитета К. Ханацкого. — Вып. 1. — Симф., 1867.

³ Памятная книжка Таврической губернии / Сост. стат. бюро губ. Земства под ред. К. Вернера. — Симф., 1889.

⁴ Наукові фонди ІМФЕ. — Ф. 7–6, од. зб. 49.

⁵ *Погодин А.* Из истории славянских передвижений. — СПб. — 1901. — IV.

⁶ *Флоринский Т.* Статистико-этнографический обзор современного славянства. — К., 1907.

⁷ *Францев В.* Очерки по истории чешского возрождения: Руссо-чешские ученые связи конца XVIII и первой половины XIX ст. — Варшава, 1902. — II, 390, LXXI, VI с.

⁸ *Риттих А.* Славянский мир: Историко-географическое и этнографическое исследование. — Варшава, 1885.

⁹ *Heraldova I.* Etnografické zvláštnosti ve způsobu života a kulture volynských čechů // Český lid. — 1957. — Č. 2. — S. 47–51.

¹⁰ *Hošovskij V.* České a slovačké písně v ukrajinskem folkloru Zakarpatské oblasti USSR // Český lid. — 1961. — Č. 5. — S. 203–211.

¹¹ *Zilynskyj O.* Vyzkum českých a slovenských lidových písní na Ukrajině // Český lid. — 1963. — Č. 1. — S. 62.

¹² *Skrypka V.* Písně volynských čechů ze tří valek // Český lid. 1966. — Č. 1. — S. 51–52.

¹³ *Наулко В.* Етнічний склад населення Української РСР: Статистично-картографічне дослідження / Акад. наук Укр. РСР. Ін-т мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського. — К., 1965.

¹⁴ *Наулко В.* Развитие межэтнических связей на Украине: Историко-этнографический очерк. — К.,

1975.

¹⁵ *Наулко В.* Хто і відколи живе в Україні: Чехи // Українознавство: Посібник / Уклад.: В. Мацюк, В. Пугач. — К., 1994. — С. 85, 86.

¹⁶ *Наулко В.* Чехи в Україні // Під одним небом: Фольклор етносів України. — К., 1996. — С. 171–182.

¹⁷ *Житник В.* Наш Київ ... — привітайте сто разів: чехи України: Історичний нарис // Відродження. — 1994. — № 10, 11. — С. 62–66.

¹⁸ *Данільченко О.* Етнічні групи півдня України: Економічне та соціально-політичне становище на початку 20-х рр. ХХ ст.: Історичні зошити / Акад. наук України, Ін-т історії України. — К., 1993.

¹⁹ *Рожик М.* Інші народи України: Чехи, словаки, серби // Етнографія України: Навч. посібник / За ред. С. Макарчика. — Л., 1994. — С. 478–480.

²⁰ Народи Північного Приазов'я: Етнічний склад та особливості побутової культури / Міністерство освіти України, Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів, Мелітопольський державний педагогічний інститут, Експериментальний педагогічний майданчик школи комплексу № 9, м. Мелітополь. — К., 1997.

²¹ *Водовозова Е.* Как люди на белом свете живут: Чехи. Поляки. Русины / Изд. 4-е переработ. — СПб., 1914. — С. 48–55.

²² Чехия и чехи: Очерк / Сост. В. И. — М., 1901. (Попул.-науч. б-ка А. Манацкой, № 1). — С. 73.

²³ *Мохов В.* Чешская эмиграция в Российскую империю // Мелітопольские ведомости. — 1993. — 2 ноября. — № 45 (154). — С. 3.

²⁴ *Клеванский А.* Чехословацкие интернационалисты и проданный корпус. — М., 1965.

²⁵ Памятная книга Таврической губернии, изданная Таврическим губернским статистическим комитетом / Сост. под ред. секретаря стат. комитета К. Ханацкого. — Вып. 1. — Симф., 1867. — Отд. II. — С. 12.

²⁶ Чехи в Диканьке — имени князя Льва Кочубея // День. — 1862. — 16 февраля. — № 19. — С. 13, 14.

²⁷ Друга відповідь на статтю “Чехи в Диканьке”, надруковану в № 19 газети “День” // День. — 1862. —

26 мая. – № 33. – С. 11, 13.

Еще о Диканьских чехах // День. – 1862. – 31 марта. – № 25. – С. 10, 11.

Еще о чехах переселенцах // День. – 1862. – 24 марта. – № 24. – С. 13–14.

Відповідь на статтю “Чехи в Диканьке” // День. – 1862. – 17 марта. – № 23. – С. 14–16.

²⁸ Памятная книжка Таврической губернии / Сост. стат. бюро губ. Земства под ред. К. Вернера. – Симф., 1889. – С. 420, 421.

²⁹ Статистический справочник Таврической губернии: В 2 ч. / Сост. Ф. Андриевский, под ред. М. Бененсона. – Симф., 1915. – Ч. 1: Статистический очерк Таврической губернии. – С. 24.

³⁰ Мохов В. И так, Чехограду 125! // Мелитопольские ведомости. – 1994. – 2 июня. – № 63 (238). – С. 3.

³¹ Постановления Мелитопольского очередного уездного земского собрания 47 очередной сессии созыва 27–30 ноября и 1–4 декабря 1912 г. Смета расходов на земские повинности по Мелитопольскому уезду на 1913 г., отчеты и приложения к ним. – Т. 2. –

Мелитополь: тип. Лифшица, 1913.

³² Постановления Мелитопольского очередного уездного земского собрания 41 очередной сессии созыва 9–13 ноября 1906 г. и чрезвычайного уездного земского собрания созыва 24 июня 1906 г. – Мелитополь: тип. Лифшица, 1906. – С. 515.

³³ Материалы подворной переписи Мелитопольского уезда. – Вып. I. – Таблицы сведений о крестьянском населении, скотоводстве, землевладении, землеиспользовании. Симферополь: Стат. бюро Таврического губ. земства, 1915. – IV. – С. 48–166.

³⁴ Постановления Мелитопольского уездного земского собрания 35 очередной сессии созыва 27–29 сентября 1900 г. и чрезвычайной сессии 14 марта 1900 г. – Мелитополь, 1901.

³⁵ Постановления Мелитопольского очередного уездного земского собрания 41 очередной сессии созыва 9–13 ноября 1906 г. и чрезвычайного уездного земского собрания созыва 24 июня 1906 г. – Мелитополь, 1906. – С. 422, 423.

Lately within the framework of our state's history and culture studies there is the increase of interest to the national minorities which live on territory of Ukraine. From data of the last census of population of 2001 year, the quantity of the Czech population in the demographic list of the ethnic groups of our country diminished almost on the third as compared to previous numbers, which is linked with assimilative processes, from one side, and with the re-emigration of part of the migrants to Czechia, from another side. Taking into account such statistics, the study of original culture of the Ukrainian Czechs is not simply important, but is the urgent task of Ukrainian science, since the Czech cultural layer disappears quickly enough under the influence of different factors.

ДОЛЯ ФРАНКОВИХ КАЗОК В АНГЛОМОВНОМУ СВІТІ

Галина Максимів

У статті досліджено головні проблеми перекладу казок Івана Франка англійською мовою. Питання розглянуто із погляду трьох вимірів існування перекладного тексту: намір (intention) автора, намір тексту та намір перекладача. Висвітлено головні аспекти, що їх слід враховувати перекладачеві при перекладі казок І. Франка, а саме: відтворення персонажного хронотопу героїв; відтворення локального хронотопу (власних та географічних назв); відтворення етномовного компонента: а) парні утворення лексичного рівня (прикладки), б) реалії, в) фразеологічні одиниці, г) авторські новотвори — фразеологізми, д) традиційні казкові формули. З погляду

цих аспектів проаналізовано всі існуючі англomовні переклади казок І. Франка (у виконанні Б. Мельника, А. Гнідя, М. Скрипник, В. Цезни та Р. Карпішки).

Новизна роботи полягає в тому, що це перше системне дослідження рецепції казкотворчості І. Франка в англomовному світі.

Дослідження виконано в рамках комплексної наукової теми кафедри перекладознавства та контрастивної лінгвістики ім. Григорія Кочура Львівського національного університету ім. І. Франка “Ключові проблеми теорії та історії художнього перекладу. Концепція вишколу перекладачів”, а також держбюджетної теми “Україн-